

ΚΡΗΤΗ

Α΄

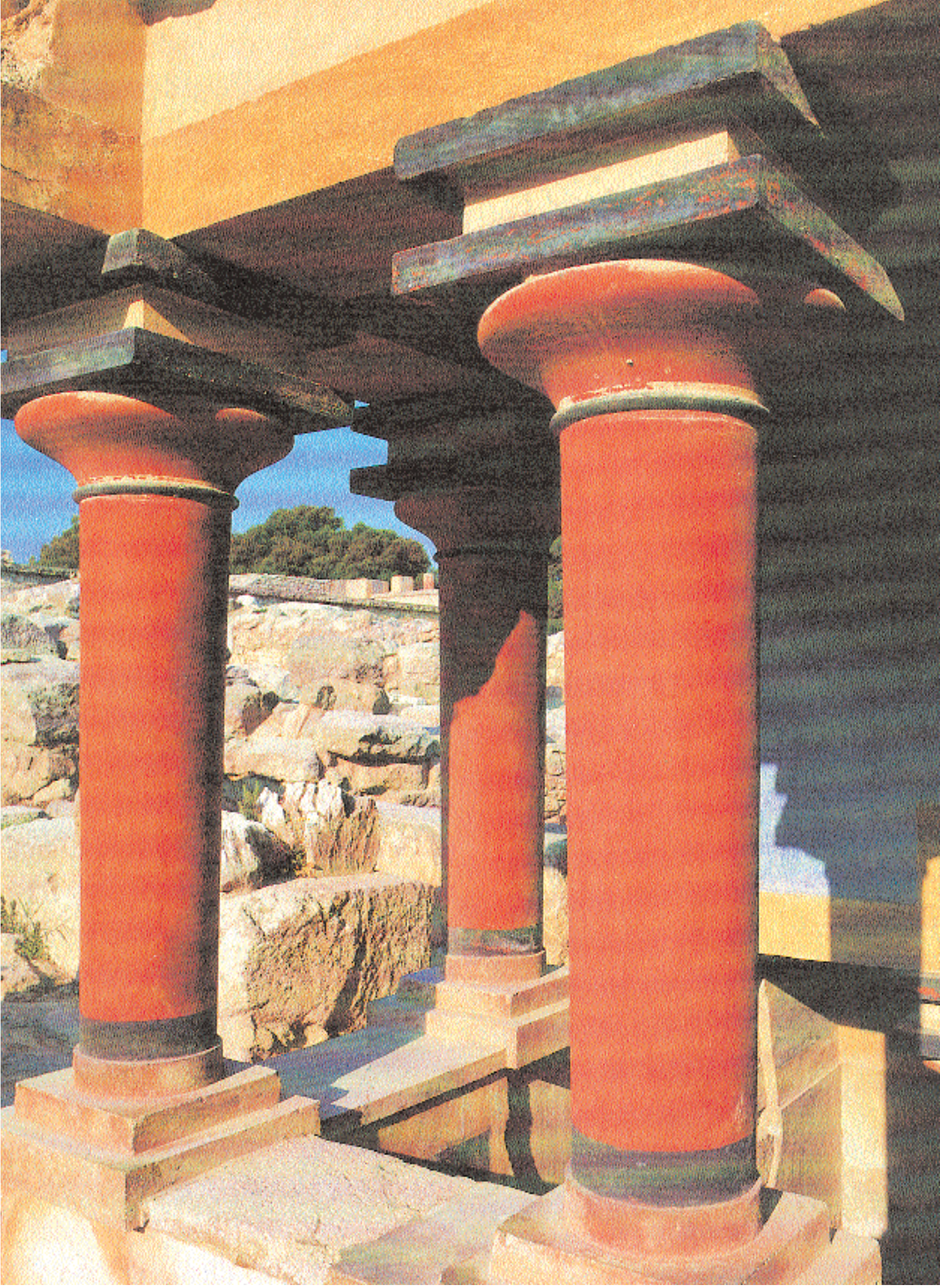
Στα βήματα του Μίνωα και της Παισιφάνης

ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η Κρήτη βρίσκεται στο νότιο Αιγαίο, μεταξύ του Κρητικού και του Λιβυκού Πελάγους. Είναι στο μέσο της ανατολικής Μεσογείου και στη συμβολή των θαλάσσιων δρόμων της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Γι' αυτό, από τα παλιά χρόνια, η Κρήτη ήταν – και είναι – το σταυροδρόμι πολλών λαών και πολιτισμών.

Η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας, με έκταση 8.261 τ.χλμ. και πληθυσμό περίπου 500.000 κατοίκους. Περίπου άλλοι τόσοι Κρητικοί έχουν μεταναστεύσει σε άλλα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Τα κέρατα του ταύρου ήταν το ιερό σύμβολο των Μινωτών.

Το κλίμα της Κρήτης είναι μεσογειακό. Στα νότια παράλια, τα χελιδόνια παραμένουν όλο τον χρόνο. Καλλιεργούνται τροπικά φυτά και οπωροκηπευτικά, ακόμη και τον χειμώνα.

Πολιτικός χάρτης της Κρήτης.

- Πώς μπορούμε να ταξιδέψουμε στην Κρήτη;
- Φτιάξτε έναν κατάλογο με τους νομούς, τις πρωτεύουσες και τις κυριότερες πόλεις της Κρήτης.

Το φαράγγι της Σαμαριάς.

Η Κρήτη είναι ένα νησί με πολλές φυσικές ομορφιές. Έχει τρεις οροσειρές, τα Λευκά Όρη ή Μαδάρες, την Ίδη ή Ψηλορείτη, το ψηλότερο βουνό της Κρήτης και τη Δίκτη ή Λασιθιώτικα

Βουνά.

Στα Λευκά Όρη ζουν τα μοναδικά στον κόσμο Κρι - Κρι. Από τον Ομαλό αρχίζει το ξακουστό

Ιδαίο Άντρο (Ίδη).

φαράγγι της Σαμαριάς.

Κατά τη Μυθολογία, στο Ιδαίο Άντρο (Ίδη) γεννήθηκε ο Δίας. Η μητέρα του Ρέα τον έκρυψε στον Ψηλορείτη για να τον σώσει από τον πατέρα του τον Κρόνο, που έτρωγε τα παιδιά του.

Τα Λευκά Όρη.

Αγριοκάτσικα, Κρι-κρι.

*Από το Φαράγγι της Σαμαριάς...
...στην Πρέβελη*

Μέχρι το 1960, η οικονομία της Κρήτης στηριζόταν κυρίως στη γεωργία και στην κτηνοτροφία (λάδι, κρασί, άγρια χόρτα, βότανα, τυρί, κρέας κ.ά.).

Από τη δεκαετία του '70 αναπτύχθηκε πολύ και ο τουρισμός. Έλληνες και ξένοι επισκέπτες έρχονται να δουν και να θαυμάσουν τα αρχαία μνημεία, τις φυσικές ομορφιές και να απολαύσουν το υπέροχο κλίμα.

Η παραλία στην Πρέβελη.

Το Πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο της Κρήτης, με έδρες το Ηράκλειο, το Ρέθυμνο και τα Χανιά, στηρίζουν σημαντικά την ανάπτυξη του νησιού.

*Το Πανεπιστήμιο Κρήτης
στο Ρέθυμνο.*

Η ελιά είναι άρρηκτα δεμένη με τη ζωή των ανθρώπων της Μεσογείου. Από τα πολύ παλιά χρόνια εμφανίζεται στους μύθους, στις παραστάσεις και στην ιστορία των λαών της. Η ελιά αποτελούσε ανέκαθεν σύμβολο ειρήνης και ευφορίας. Όπως ξέρουμε, οι Ολυμπιονίκες κέρδισαν ένα στεφάνι ελιάς, ενώ και η θεά Αθηνά δώρισε στους Αθηναίους μια ελιά. Το ελαιόδεντρο εμφανίστηκε στη Μεσόγειο χιλιάδες χρόνια πριν και από εκεί εξαπλώθηκε στις γύρω χώρες.

Στην Κρήτη, η καλλιέργεια της ελιάς ξεκίνησε γύρω στο 3500 π.Χ. Αναφορές στην ελιά υπάρχουν τόσο στη Βίβλο όσο και στο Κοράνι. Οι Ρωμαίοι βοήθησαν να εξαπλωθεί η ελιά στις περιοχές της απέραντης αυτοκρατορίας τους.

Η συγκομιδή της ελιάς.

Μετά το 16ο αιώνα, οι Ευρωπαίοι έφεραν την ελιά στο Νέο Κόσμο, όπου άρχισε να καλλιεργείται στην Καλιφόρνια, στο Μεξικό, στο Περού, στη Χιλή και στην Αργεντινή.

Από τα αρχαία χρόνια η κρητική δίαιτα (διατροφή) προσφέρει έως τις μέρες μας άριστη υγεία και μακροζωία. Η διατροφή αυτή βασίζεται στα δημητριακά, στα όσπρια, στα λαχανικά, στα φρούτα και στο ελαιόλαδο.

Οπωροκπευτικά.

Φρούτα.

Σταφύλια.

Κρήτη

Ο Κρητικός Έβενος

αποτελεί ένα από τα πιο συνηθισμένα, αλλά συγχρόνως και πιο εντυπωσιακά λουλούδια της Κρήτης. Λίγο πριν την Προτομαγιά πλημμυρίζει με τα κόκκινα άνθη του τις πλαγιές των φαραγγιών και των λόφων.

Ο Κρητικός Έρωντας.

Οι Φοίνικες του Θεόφραστου

έχουν πάρει την ονομασία τους προς τιμή του πατέρα της βοτανικής Θεόφραστου (327-287 π.Χ.).

ΑΠΟ ΤΑ ΣΠΗΛΑΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΟΙΚΙΣΜΟΥΣ

Η πρώτη μαρτυρία κατοίκων στην Κρήτη είναι από τη Νεολιθική Εποχή (6.000 π.Χ.).

Γνωρίζουμε πως ζούσαν σε σπηλιές ή σε καλύβες που έφτιαχναν με κλαδιά, καλάμια, πέτρες κ.λπ. Αργότερα, οργάνωσαν οικισμούς που έχτιζαν με πέτρες και πλίνθους.

Μερικά από τα ευρήματα εκείνων των οικισμών είναι εργαλεία από πέτρες και κόκαλα, πήλινα αγάλματα και άλλα αντικείμενα, σπόροι δημητριακών, κουκούτσια ελιάς, κ.ά.

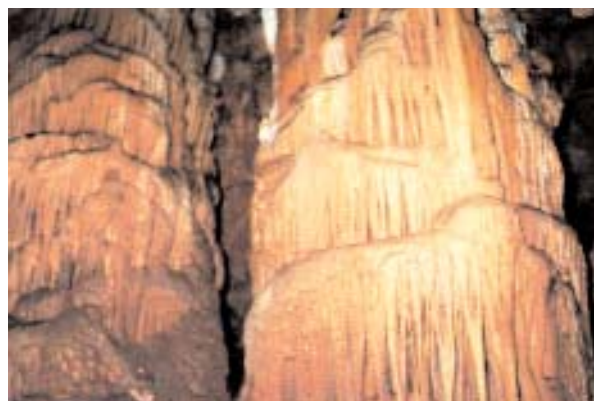
Πήλινο αγαλματίδιο της Νεολιθικής εποχής που βρέθηκε στην Κρήτη.

Νεολιθικά σκεύη.

Ο νεολιθικός οικισμός που βρέθηκε στην Κνωσό της Κρήτης είναι ένας από τους μεγαλύτερους οικισμούς της ανατολικής Μεσογείου.

Τάλως. Ο μυθικός ήρωας της Κρήτης.

Το σπήλαιο Γερατίου Ρεθύμνου που χρησιμοποιήθηκε αρχικά σαν χώρος κατοίκησης και ύστερα σαν τόπος λατρείας.

Στην Κρήτη υπάρχουν πολλά σπήλαια. Ένα από τα πιο γνωστά είναι το σπήλαιο του Μελιδονίου, στο κέντρο περίπου του νησιού. Σύμφωνα με την παράδοση, εκεί ήταν το σπίτι του μυθικού Τάλω, του μπρούτζινου γίγαντα που προστάτευε την Κρήτη από τους εχθρούς. Κι αυτό το σπήλαιο χρησιμοποιήθηκε από το τέλος της νεολιθικής περιόδου σαν χώρος κατοίκησης και αργότερα σαν τόπος λατρείας. Εκεί λατρευόταν ο Ταλαίος Ερμής μέχρι τα Ρωμαϊκά χρόνια.

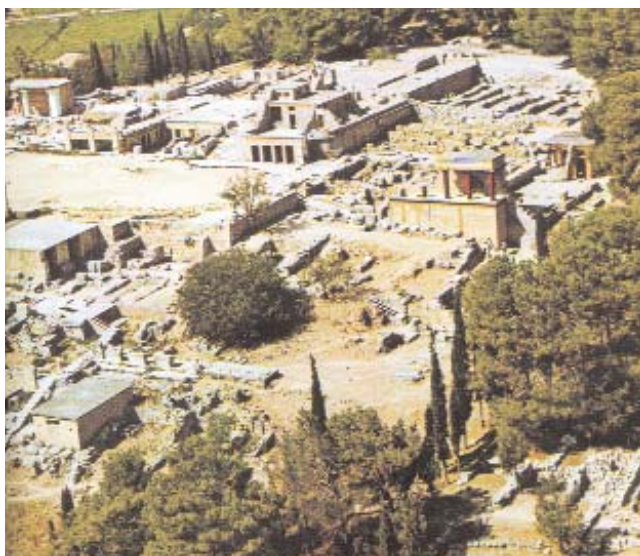
Η ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους και τους ιστορικούς, ο πολιτισμός που άνθισε στην Κρήτη και είναι γνωστός ως μινωικός πολιτισμός, αρχίζει από το 2600 π.Χ. και φτάνει μέχρι το 1450 π.Χ.

Ο αρχαιολόγος Άρθουρ Έβανς, που έφερε στο φως τον Μινωικό πολιτισμό.

Τοιχογραφία από την Κνωσό. περίπου. Εκείνη την περίοδο νέοι άποικοι που έφτασαν στο νησί έχτισαν ανάκτορα στην Κνωσό τη Φαιστό, τα Μάλια και τη Ζάκρο. Το λαμπρότερο ανάκτορο ήταν στην Κνωσό, με βασιλιά τον Μίνωα (γι' αυτό και ο πολιτισμός ονομάστηκε μινωικός). Τα ανάκτορα ήταν πολυώροφα με πολλές αποθήκες, ιερά και εργαστήρια. Είχαν, επίσης, άριστο σύστημα ύδρευσης και αποχέτευσης. Εκτός από τα ανάκτορα υπήρχαν και επαύλεις για τους τοπικούς άρχοντες.

Ο λόφος της Κνωσού με τα ερείπια του μινωικού ανακτόρου.

Αποψη του ανακτορικού συγκροτήματος των Μαλλίων.

Μέχρι σήμερα δεν γνωρίζουμε εάν ο Μίνωας ήταν ιστορικό ή μυθικό πρόσωπο. Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Μίνωας ήταν ημίθεος, γιος του Δία και της Ευρώπης.

Έγινε ισχυρός βασιλιάς στην Κνωσό και δημιούργησε μεγάλη ναυτική δύναμη. Ο Μίνωας ήταν ανώτερος πολιτικός, δικαστικός και θρησκευτικός αρχηγός του κράτους.

Η είσοδος του ανακτόρου της Φαιστού.

- Με τον Μίνωα και την Κρήτη συνδέονται οι μύθοι για τον Λαβύρινθο και τον ήρωα της Αθήνας, Θησέα. Αναζήτησε στη Μυθοχώρα περισσότερες πληροφορίες για αυτούς τους μύθους.

ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Τα κεραμικά βοηθούν τους αρχαιολόγους να χρονολογήσουν ακριβέστερα κάθε εποχή, αλλά και να εκτιμήσουν τον πολιτισμό της. Εδώ βλέπεις ένα χαρακτηριστικό δείγμα από μινωικά αγγεία. Μπορείς να βρεις με βάση τα αγγεία αυτά σε πόσες φάσεις χωρίζεται ο Μινωικός Πολιτισμός;

Πρόχους από την Προ-ανακτορική εποχή.

Χύτρα από τη Νεολιθική εποχή.

Κύπελλο από την Παλαιο-ανακτορική εποχή.

Πρόχους από τη Μετα-ανακτορική εποχή.

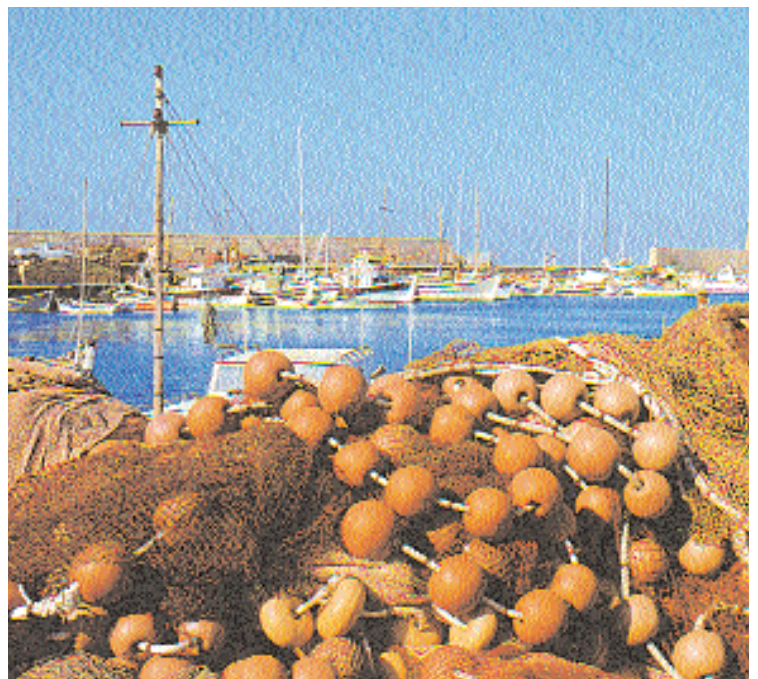

Η τεχνολογία την εποχή αυτή είχε αναπτυχθεί πολύ, όπως φαίνεται από τα εργαλεία, τα κοσμήματα, τους πολύτιμους λίθους και τα κεραμικά προϊόντα.

Το λιμάνι του Ηρακλείου.

- Παιδιά, το Ηράκλειο είναι η μεγαλύτερη και πλησιέστερη στην Κνωσό σύγχρονη πόλη της Κρήτης. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο της, θαυμάσαμε τον μινωικό πολιτισμό σε όλες τις φάσεις του.

Έπειτα, επισκεφθήκαμε το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης και τη Βυζαντινή Μουσειακή Συλλογή της Αγίας Αικατερίνης. Κάναμε βόλτα στην πόλη και είδαμε τα βενετσιάνικα μνημεία (τα τείχη, τον Κούλε, τα νεώρια, τη Λότζια κ.ά.), τα νεοκλασικά κτίρια, τους ναούς του Αγίου Τίτου, πρώτου επισκόπου Κρήτης, και του Αγίου Μηνά, του προστάτη της πόλης, αλλά και την πλούσια αγορά.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟ

Ο διπλός πέλεκυς και τα κέρατα του ταύρου ήταν από τα πιο γνωστά ιερά σύμβολα των Μινωικών.

Οι Μινωίτες ασχολούνταν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, το εμπόριο και τη βιοτεχνία. Είχαν εμπορικές συναλλαγές με γειτονικούς λαούς και έρχονταν σε επικοινωνία με τους πολιτισμούς τους (Κύπρος, Μικρά Ασία, Συρία, Μεσοποταμία, Αίγυπτος κ.ά.).

Στην κορυφή της Μινωικής κοινωνίας ήταν ο βασιλιάς και γύρω του οι ιερείς και οι αξιωματούχοι. Υπήρχαν τεχνίτες, ελεύθεροι επαγγελματίες, γεωργοί, έμποροι και δούλοι.

Σημαντική θέση στην κοινωνία είχε η γυναίκα. Συμμετείχε σε δημόσιες εκδηλώσεις.

Η κύρια θεότητα στην Κρήτη ήταν γυναικεία. Άλλες

θεότητες ήταν: η Δίκτυνα, η Βριτόμαρτυς, ο Δίας Βελχανός κ.λπ. Χρησιμοποιούσαν ιερά σύμβολα, κυρίως τον διπλό πέλεκυ και τα ιερά κέρατα.

Η γυναικεία μινωική «μόδα» συνήθιζε να έχει το στήθος ανοικτό μπροστά και τις φούστες φαρδιές. Τα μαλλιά χτενίζονταν με διάφορους τρόπους, αφήνοντας ελεύθερες μικρές μπούκλες στο μέτωπο και είχαν συχνά καλύμματα διάφορων μορφών.

Τους νεκρούς τους έθαβαν μαζί με τα προσωπικά τους αντικείμενα σε σπηλιές, σε πιθάρια, σε σαρκοφάγους και αργότερα σε θολωτούς τάφους.

Η σαρκοφάγος της Αγίας Τριάδας.

Η θεά των Φιδιών λατρευόταν στη Μινωική Κρήτη.

- Άλλα ιερά σύμβολα των Μινωικών ήταν ο κόμβος, η ασπίδα, το κράνος και ο σταυρός. Ξέρετε τι συμβόλιζαν όλα αυτά;
- Στην αρχαία Ελλάδα η θέση της γυναίκας ήταν κατώτερη από εκείνη του άνδρα. Στη μινωική Κρήτη τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Μπορείτε να βρείτε περισσότερα στοιχεία και να τα συζητήσετε στην τάξη σας;
- Μπορείτε να καταλάβετε τι παριστάνεται πάνω στη σαρκοφάγο της Αγίας Τριάδας;

ΣΧΕΔΙΑ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

Η πρώτη γραφή που αναπτύχθηκε στην Κρήτη μοιάζει με τα ιερογλυφικά, όπως μας μαρτυρά ο δίσκος της Φαιστού.

Αργότερα αναπτύχθηκαν οι Γραμμικές Γραφές (Α' και Β'). Λέγονται γραμμικές γιατί τα γράμματά τους έμοιαζαν με γραμμές.

Η γραμμική γραφή Α' δεν διαβάστηκε

*Ο περίφημος δίσκος της Φαιστού.
Η γραφή του δεν έχει διαβαστεί μέχρι
σήμερα.*

ακόμη. Απ' αυτή προήλθε η παλαιότερη γραφή της Κύπρου, η Κυπρομινωική.

Το αριθμητικό σύστημα ήταν το δεκαδικό, το οποίο παρέμεινε και στη γραμμική Β'. Αυτή η μορφή αποτελεί μια πολύ αρχαϊκή μορφή της ελληνικής γλώσσας.

Διαβάστηκε (αποκρυπτογραφήθηκε) το 1952 από τον Μ. Ventris.

Δείγματα γραμμικής γραφής Α' και Β', χαραγμένα πάνω σε πήλινες πινακίδες.

Εκτός από τη γραφή, σε μεγάλη ακμή έφτασε και η τεχνική των τοιχογραφιών. Χαρακτηριστικές τοιχογραφίες είναι τα «ταυροκαθάψια» («παιχνίδια» με τον ταύρο), ο «πρίγκιπας με τα κρίνα», η «παριζιάνα» κ.λπ. Στην τοιχογραφία με τα «ταυροκαθάψια» για πρώτη φορά στην αρχαία τέχνη βλέπουμε το ανθρώπινο σώμα να κινείται.

Ανάλογες ήταν οι ζωγραφίες και στα σπίτια των Μινωιτών.

- Τι σου θυμίζουν από τη δική μας εποχή τα «ταυροκαθάψια»; Σύγκρινε το «τότε» με το «σήμερα».
- Γίνε κι εσύ εξερευνητής και προσπάθησε να φανταστείς τι μπορεί να μας λένε τα σχέδια που

είναι πάνω στο δίσκο της Φαιστού; Με τη βοήθεια του/της δασκάλου/ας σου αναζήτησε πληροφορίες για τις άλλες ερμηνείες γύρω από το δίσκο.

ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Κάποιοι αρχαιολόγοι πιστεύουν ότι η τρομερή έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, γύρω στα 1.450 π.Χ., κατέστρεψε το μινωικό πολιτισμό. Οι Αχαιοί βρήκαν τότε την ευκαιρία, μια και τα παράλια ήταν αφύλακτα, να εγκατασταθούν στην Κρήτη.

Η καταστροφή του ανακτόρου της Κνωσού δεν σήμανε την ολοκληρωτική παρακμή του νησιού. Ο μινωικός πολιτισμός συνέχισε την πορεία του. Έδωσε και πήρε πολλά στοιχεία από τον μυκηναϊκό πολιτισμό.

Αυτό το κράνος ανήκε σε Μυκηναϊό πολεμιστή.

Οι Αχαιοί έφεραν στο νησί και τη θρησκεία τους. Έτσι, οι θεοί του Ολύμπου λατρεύονταν μαζί με το μινωικό πάνθεο.

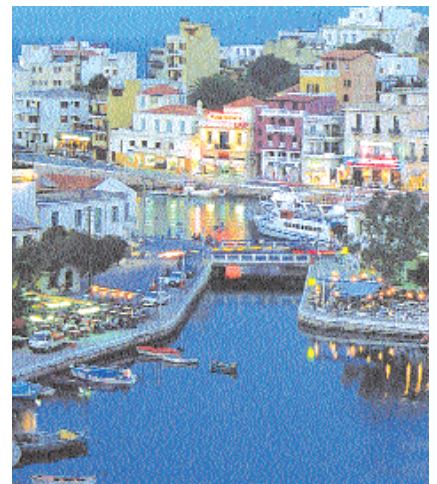
Στα αγγεία της εποχής ζωγραφίζονταν θέματα από το θαλάσσιο και ζωϊκό βασίλειο. Ξίφη, λόγχες και εγχειρίδια ήταν τα κυριότερα είδη της μεταλλοτεχνίας. Παράλληλα, μειώθηκε η παραγωγή λίθινων αγγείων.

Τα Χανιά σήμερα.

Η πόλη των Χανίων, σύμφωνα με τις αρχαιολογικές έρευνες, χτίστηκε πάνω στα ερείπια της αρχαίας Κυδωνίας, την οποία κατά την μυθολογία ίδρυσε ο Κύδωνας.

Η ιστορία της πόλης ξεκινά από τη Νεολιθική εποχή, όπως αποδεικνύεται από τα ευρήματα που βρέθηκαν (3000-2000 π.Χ.). Κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους, η πόλη των Χανίων διατήρησε την ακμή της.

Ο Άγιος Νικόλαος.

- Παιδιά, κάθε πόλη της Κρήτης έχει τη δική της ξεχωριστή ιστορία. Για τον Άγιο Νικόλαο μάθαμε ότι η ιστορία του ξεκινάει από τα αρχαία χρόνια, όταν ήταν το λιμάνι της Λατώ, μιας δυνατής πόλης κατά τη διάρκεια της Ελληνιστικής περιόδου.

Τον 16ο αιώνα, οι Βενετοί έδωσαν στην πόλη το σημερινό της όνομα. Το πήραν από το Παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου, που βρίσκεται στη χερσόνησο του λιμανιού.

- Μπορείτε να βρείτε κάποια σημαντική διαφορά μεταξύ του μινωικού και του μυκηναϊκού πολιτισμού;

ΟΙ ΔΩΡΙΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Από τις μετακινήσεις των πληθυσμών, που έγιναν στον ελλαδικό χώρο, τελευταία ήταν αυτή που ονομάστηκε «κάθοδος των Δωριέων». Οι Δωριείς από την Πελοπόννησο έφτασαν στην Κρήτη, το 1050 π.Χ. περίπου.

Για τη δωρική Κρήτη μας μιλάνε ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Έφορος κ.ά. Παράλληλα, οι κρητικές επιγραφές πλούτισαν τις γνώσεις μας. Η οργάνωση της κοινωνίας στην Κρήτη έμοιαζε με την κοινωνία της Σπάρτης. Ο πληθυσμός χωριζόταν σε ελεύθερους πολίτες (δρομείς), σε περίοικους και δούλους. Την εξουσία ασκούσαν η γερουσία και η εκκλησία.

Τους Δωριείς τους ενδιέφερε πώς να κάνουν τα παιδιά τους σπουδαίους πολεμιστές. Έτσι, τα παιδιά μάθαιναν τους νόμους και πολεμικούς χορούς. Όταν συμπλήρωναν τα 18 τους χρόνια, η πολιτεία αναλάμβανε την εκπαίδευσή τους, για να τους κάνει ικανούς στρατιώτες. Μόλις τελείωνε αυτή η εκπαίδευση, οι νέοι έδιναν τον όρκο του πολίτη.

Μια εικόνα για το πώς ένιωθε ένας Κρητικός τότε μας δίνει το ποίημα του ποιητή Υβρία (4ος αι. π.Χ.) που μας διαβάζουν ο Στηβ και η Σοφία.

Μεγάλο πλούτο το σπαθί έχω και το κοντάρι
και του κορμιού του σκέπασμα το όμορφο
σκουτάρι
μ' αυτά που οργώνουνε τη γη οι δούλοι και
θερίζουν,
και το γλυκό κρασί πατούν κι Αφέντη με
γνωρίζουν.

Όποιοι δεν έχουνε σπαθί κι ένα γερό κοντάρι,
και του κορμιού τους φύλακα ένα καλό
σκουτάρι,
πέφτουνε και με προσκυνούν κι Αφέντη με
φωνάζουν,
και Μέγα Βασιλέα τους γονατιστοί με κράζουν

Μεταφορά από τα αρχαία, Στ. Ξανθουδίδης.

Στη θέση του σημερινού Ρεθύμνου βρισκόταν η αρχαία Ρήθυμνα, όπως μαρτυρούν ευρήματα της υστερομινωϊκής περιόδου, που βρέθηκαν στο συνοικισμό Μασταμπά. Η πόλη άκμασε κατά τους μυκηναϊκούς χρόνους, ενώ κατά τον 3ο αιώνα μ.Χ. έχασε τη σπουδαιότητά της. Διατήρησε όμως την αυτονομία της, όπως δείχνουν τα νομίσματα που εξακολούθησε να κόβει σαν ελεύθερη πόλη. Μέσα στην πόλη βρέθηκαν τμήματα από ρωμαϊκά και βυζαντινά μωσαϊκά.

Ο Κώδικας της Γόρτυνας (επιγραφή με τη συλλογή νόμων του 5ου αιώνα π.Χ.).

Η παλιά πόλη του Ρεθύμνου.

Ένας σημαντικός θεσμός του δωρικού κόσμου που υπήρχε στη Σπάρτη και την Κρήτη ήταν τα συσσίτια. Τα συσσίτια ήταν κοινά, λιτά γεύματα που οργάνωνε η ίδια η πολιτεία. Σ' αυτά οι άνδρες συζητούσαν τις υποθέσεις της πόλης τους, έψαλλαν παιάνες και τραγουδούσαν.

Η Κρήτη στους κλασικούς και ελληνιστικούς χρόνους (500-67 π.Χ.) ταλαιπωρείται από εσωτερικούς πολέμους. Λόγω των οικονομικών δυσκολιών στο νησί, πολλοί Κρητικοί γίνονται μισθοφόροι σε ξένα στρατεύματα. Στα χρόνια του Μ. Αλεξάνδρου, Κρήτες υπηρέτησαν ως μισθοφόροι στο στρατό του. Όμως, οι συνεχιζόμενοι πόλεμοι είχαν ως αποτέλεσμα το νησί να χάσει τη δύναμή του και να υποταχθεί ευκολότερα στους Ρωμαίους.

- Ποιοι Έλληνες χορεύουν σήμερα τον πυρρύχιο χορό;
- Γιατί λέτε να ονομάζονταν οι πολίτες «δρομείς»;
- Βρες περισσότερες πληροφορίες για το πώς μεγάλωναν τα παιδιά στην Κρήτη.

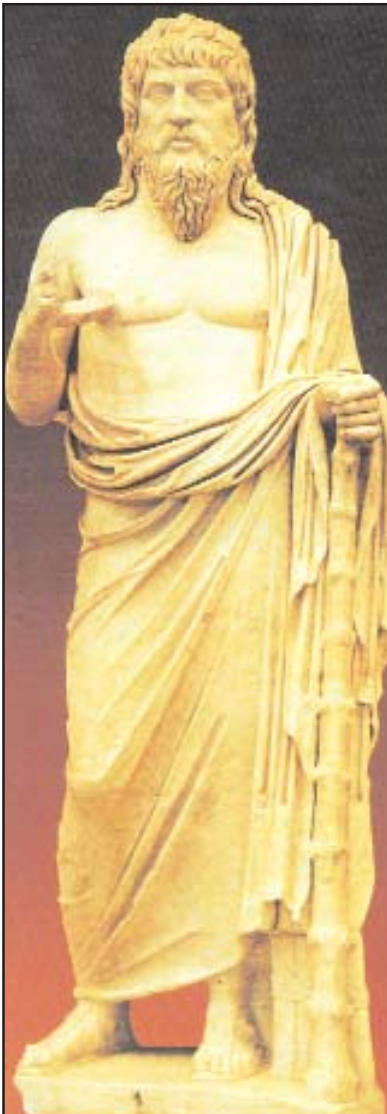

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Οι Ρωμαίοι είχαν αρχίσει να επεμβαίνουν στα εσωτερικά ζητήματα της Κρήτης από τον 2ο π.Χ. αι. Έναν αιώνα περίπου αργότερα έστειλαν εναντίον του νησιού τον Μάρκο Αντώνιο, που τον έλεγαν Κρητικό, κι ύστερα τον Ύπαρcho Μέτελλο. Έτσι, η Κρήτη κατακτήθηκε και μαζί με την Κυρηναική έγινε ρωμαϊκή επαρχία.

Το Ωδειό της αρχαίας Γόρτυνας.

Αγαλμα της ρωμαϊκής περιόδου.

Μετά την κατάκτηση από τους Ρωμαίους το νησί γνώρισε μια μεγάλη περίοδο ειρήνης και ευημερίας. Η διοικητική οργάνωση, η οικονομία, η θρησκεία και η τέχνη επηρεάστηκαν από τον κοσμοπολιτισμό της εποχής. Από τη ρωμαϊκή περίοδο του νησιού έχουν διασωθεί θέατρα και πολλά έργα τέχνης. Η πρωτεύουσα της ρωμαϊκής επαρχίας Γόρτυνα, είχε στολιστεί με σπουδαία διοικητικά κτίρια, θέατρα, ιππόδρομο, καθώς και το περίφημο Ωδειό. Οι σημαντικότερες ρωμαϊκές πόλεις της Κρήτης, εκτός από τη Γόρτυνα, ήταν: η Κνωσός, η Κυδωνία, η Λύκτος, η Ιεράπυτνα, η Ελεύθερνα και η Λάππα.

Ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της περιόδου της Ρωμαιοκρατίας στην Κρήτη, ήταν η διάδοση του Χριστιανισμού.

Τη διάδοση του Χριστιανισμού και την οργάνωση της Εκκλησίας της Κρήτης ανέλαβαν ο Απόστολος Παύλος και ο μαθητής του Απόστολος Τίτος, πρώτος επίσκοπος της Γόρτυνας και αρχιεπίσκοπος της Κρήτης. Η Εκκλησία της Κρήτης είναι από τις πιο παλιές Εκκλησίες.

- **Γιατί ονομάζουμε την Εκκλησία της Κρήτης Αποστολική;**
- **Πού αλλού συναντήσαμε τον Απ. Παύλο;**
- **Τι σημαίνει «κοσμοπολιτισμός»; Χρησιμοποίησε το λεξικό σου.**

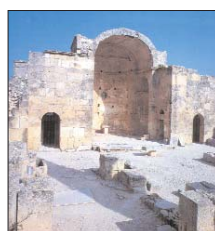

ΚΡΗΤΗ

Β'

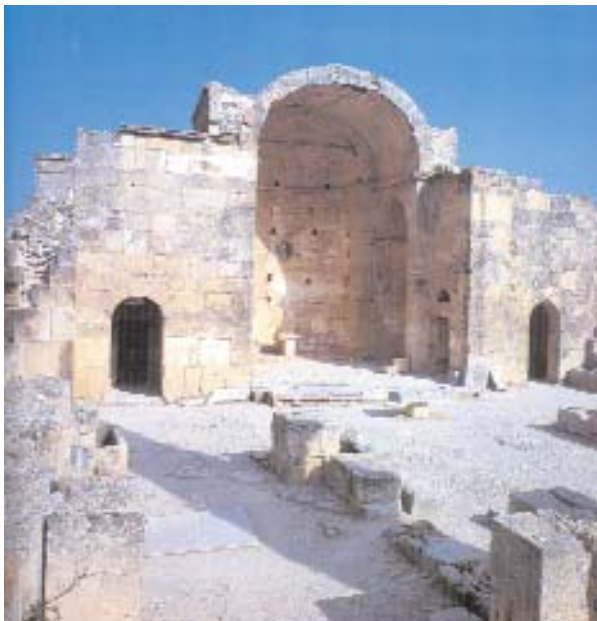
Στα βήματα του Μίνωα και της Παισιφίας

ΣΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΡΟΝΙΑ

Η ΚΡΗΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

Ο Άγιος Τίτος.

Κατά την πρώτη βυζαντινή περίοδο, η Κρήτη οργανώθηκε σε ανεξάρτητη βυζαντινή επαρχία με πρωτεύουσα τη Γόρτυνα και διατήρησε τη στρατηγική σημασία της για το εμπόριο και τον πολιτισμό στη Μεσόγειο. Αποτελούσε τη γέφυρα επικοινωνίας του Βυζαντίου με τους λαούς της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, που διακόπηκε με τις πειρατείες και την Εικονομαχία.

Η Εκκλησία της Κρήτης ήταν υπέρ της χρήσης των εικόνων. Αυτό προκάλεσε την οργή των αυτοκρατόρων Ισαύρων, που ήθελαν να κατεβάσουν τις εικόνες από τις εκκλησίες. Η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος καταδίκασε την εικονομαχία ως αίρεση. Στα χρόνια αυτά χτίστηκε το πρώτο μεγάλο χριστιανικό μνημείο του νησιού, η βασιλική του Αγίου Τίτου στη Γόρτυνα.

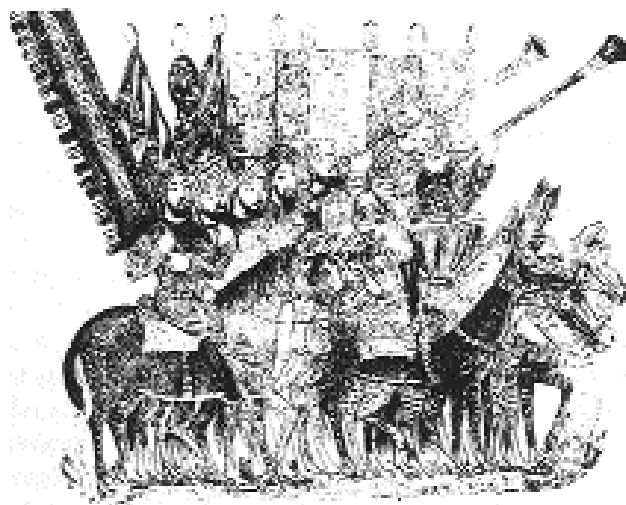
Σαρακνός πολεμιστής.

Τα έτη 672- 673, οι Άραβες λεηλάτησαν τα μεγάλα εμπορικά κέντρα και η Κρήτη ζήτησε προστασία από το Βυζάντιο.

Οι Άραβες - Σαρακνοί πειρατές, που έρχονταν από την Ισπανία, με δυο επιδρομές, το 823 και το 824 μ.Χ., κατέλαβαν την Κρήτη.

Κατέστρεψαν τους ναούς και προσπάθησαν να αλλοιώσουν τη θρησκευτική και εθνική ταυτότητα του πληθυσμού.

Εγκαταστάθηκαν στο Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο). Ενίσχυσαν την οχύρωσή του με τη διάνοιξη ενός μεγάλου χαντακιού γύρω από τα τείχη, από το οποίο η πόλη πήρε το όνομά της.

Οι Άραβες στην Κρήτη.

- Κοίταξε ένα χάρτη της Μεσογείου και προσπάθησε να εξηγήσεις γιατί οι Άραβες επέλεξαν τον Χάνδακα για ορμητήριο των πειρατικών τους επιδρομών.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΕΣ

Οι Χορτάτσηδες μετά την άφιξή τους στην Κρήτη προσεύχονται.

Οι Άραβες από την Κρήτη απειλούσαν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Γι' αυτό μετά από πολλές εκστρατείες ο αυτοκράτορας Ρωμανός ο Β' έστειλε τον στρατηγό Νικηφόρο Φωκά, με καλά εξοπλισμένο στρατό και ναυτικό να ανακαταλάβει το νησί. Αποβιβάστηκε κοντά στον Χάνδακα, το 960 μ.Χ. και τον κατέλαβε τον επόμενο χρόνο. Έτσι έληξε η Αραβοκρατία στην Κρήτη που κράτησε περίπου 140 χρόνια.

Ο Ρωμανός ο Β'.

Ο Νικηφόρος Φωκάς.

Από τους θησαυρούς που βρέθηκαν στον Χάνδακα, ο Νικηφόρος Φωκάς αφιέρωσε ένα μέρος για την ίδρυση της Μονής της Μεγίστης Λαύρας, στο Άγιο Όρος. Επίσης, έδωσε εντολή να μετατραπούν τα τζαμιά σε χριστιανικούς ναούς. Ο Φωκάς ακόμη έφερε αποίκους από άλλα μέρη στο νησί. Μια παράδοση λέει ότι επί Αλεξίου Α' Κομνηνού (1082) εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη και τα «δώδεκα αρχοντόπουλα», από μεγάλες βυζαντινές οικογένειες των Φωκάδων, Γαβαλάδων, Μελισσηνών, Βλαστών, Αργυρόπουλων, Μουσσούρων και Χορτάτσηδων, οι οποίοι έγιναν γενάρχη μεγάλων οικογενειών.

- Γιατί ο Νικηφόρος Φωκάς έφερε και εγκατέστησε στην Κρήτη ως αποίκους παλαίμαχους στρατιώτες;

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Στα χρόνια των Σταυροφοριών, ο βυζαντινός πρίγκιπας Αλέξιος Άγγελος, για να ξαναπάρει το χαμένο θρόνο του πατέρα του, πρόσφερε σαν αντάλλαγμα την Κρήτη σ' έναν από τους αρχηγούς της Δ' Σταυροφορίας, τον Βονιφάτιο Μομφερατικό. Αυτός, όμως, το 1204 την πούλησε στους Βενετούς, οι οποίοι έγιναν οι κυρίαρχοι του νησιού μέχρι το 1669 μ.Χ.

Το νησί έγινε μια διοικητική περιφέρεια με το όνομα «Βασίλειο της Κρήτης» και πρωτεύουσα τον Χάνδακα, «τη Βενετία της Ανατολής».

Στην προσπάθειά τους να εξουδετερώσουν κάθε αντίσταση από τους ντόπιους, οχύρωσαν το νησί με φρούρια, μερικά από τα οποία διατηρούνται μέχρι και σήμερα. Έφεραν 10.000 αποίκους από τη Βενετία και τους παραχώρησαν δωρεάν γη και άλλα προνόμια.

Η παρουσία των Βενετών ήταν ιδιαίτερα καταπιεστική, με βαριά φορολογία και θρησκευτικές διώξεις. Αυτά τα μέτρα προκάλεσαν τη δυσφορία του λαού, που εκδηλώθηκε μέσα από διάφορα επαναστατικά κινήματα. Το σημαντικότερο κίνημα ήταν εκείνο του Αλέξιου Καλλέργη (1282-1299).

Το φτερωτό λιοντάρι, σύμβολο της Βενετίας.

Μεγάλη ακμή γνώρισε και το Ρέθυμνο. Οι Ενετοί το χρησιμοποίησαν σαν ενδιάμεσο λιμάνι μεταξύ Ηρακλείου και Χανίων. Η οχύρωση της πόλης άρχισε τον 13ο αιώνα. Σύμφωνα με σχέδια του αρχιτέκτονα Σανμικέλι, οι Ενετοί τον 16ο αιώνα ενίσχυσαν τα τείχη της πόλης, από τα οποία ένα κομμάτι σώζεται μέχρι σήμερα. Η πόλη λόγω της ακμής της δέχθηκε πολλές επιθέσεις. Το 1538, ο πειρατής Χαϊρεντίν Βαρβαρόσα την κατέστρεψε. Μετά από τις επιθέσεις αυτές χτίστηκε το φρούριο Φορτέσα, η κρήνη Ριμόντι, το ρολόι, η λότζια και άλλα κτίσματα που χαρακτηρίζουν το Ρέθυμνο.

Όταν οι Ενετοί κατέλαβαν τα Χανιά άρχισαν να τα ανοικοδομούν κι έχτισαν φρούριο στην κορυφή του λόφου με το όνομα Καστέλι. Στο Καστέλι έχτισαν τη μητρόπολή τους, το παλάτι του Ρετούρη (Διοικητή) και τις κατοικίες των αξιωματούχων τους. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1266, οι Γενοβέζοι, αντίπαλοι των Ενετών, κατέλαβαν την πόλη, την οποία αφού λεηλάτησαν, πυρπόλησαν. Οι Ενετοί έχτισαν πάλι την πόλη, ακολουθώντας ενετικά πρότυπα αρχιτεκτονικής με γοθικά στοιχεία.

Παρά την πολύχρονη σκλαβιά, οι Κρητικοί δεν αλλοιώθηκαν εθνικά και πολιτισμικά, όπως ήλπιζαν οι Βενετοί. Σ' αυτό βοήθησαν οι λόγιοι - που κατέφυγαν εκεί μετά την άλωση της Πόλης, το 1453 - η Εκκλησία και οι ίδιοι οι μορφωμένοι Βενετοί, που μελετούσαν τους αρχαίους Έλληνες και θαύμαζαν τον πολιτισμό τους.

Ο Κούλες του Ηρακλείου.

Γκραβούρα του Ηρακλείου.

- Γιατί ο Χάνδακας ονομάστηκε «Βενετία της Ανατολής»;

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΑΝΘΙΖΕΙ

Με το πέρασμα του χρόνου, οι δυο λαοί συμβίωναν αρμονικότερα. Το βιοτικό και το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της Κρήτης αναπτύχθηκε πολύ τον τελευταίο αιώνα της Βενετοκρατίας. Με τα λίγα προνόμια που παραχώρησαν οι κατακτητές στους κατοίκους του νησιού, οι Κρητικοί προόδευαν σε όλους τους τομείς.

Πολλά παιδιά πλούσιων οικογενειών σπούδασαν στην Ιταλία και στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Βενετσιάνικη ελαιογραφία του Ρεθύμνου.

Σκηνές από τον Ερωτόκριτο.

- Πού οφείλεται η πολιτιστική άνθιση στην Κρήτη τα τελευταία χρόνια της Βενετοκρατίας;

- Γνωρίζεις Ελληνόπουλα από την παροικία που σπουδάζουν στην Ελλάδα; Εσύ θα ήθελες να φοιτήσεις σε ελληνικό πανεπιστήμιο;

Στις τρεις μεγάλες πόλεις, Ηράκλειο, Χανιά και Ρέθυμνο, ιδρύθηκαν σωματεία, οι λεγόμενες Ακαδημίες, που είχαν σκοπό την πνευματική καλλιέργεια των μελών τους.

Χτίστηκαν πολλά μοναστήρια και άλλα κτίρια, που διατηρούν μέχρι σήμερα την βενετσιάνικη αρχιτεκτονική.

Η «Ερωφίλη» και ο «Ερωτόκριτος» είναι από τα πιο σημαντικά έργα της Κρητικής λογοτεχνίας εκείνης της περιόδου.

Σημαντικοί ζωγράφοι της εποχής ήταν ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος (Ελ Γκρέκο) και ο Θεοφάνης ο Δαμασκνός, τα έργα των οποίων προκαλούν και σήμερα τον θαυμασμό μας.

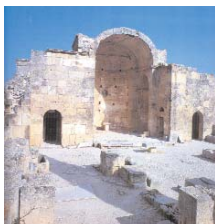
Επίσης, η μουσική, κοσμική και εκκλησιαστική, γνώρισε μεγάλη άνθιση.

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος.

ΠΕΡΠΑΤΩ ΣΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ... ΚΑΙ ΞΑΝΑΘΥΜΑΜΑΙ

- Παρατηρήστε το χάρτη της Κρήτης και τις εικόνες που τον συνοδεύουν.
Ξαναθυμηθείτε την ιστορία του νησιού και συζητήστε στην τάξη ότι σας εντυπωσίασε.